

زبان و ادب فارسی در هند

خان محمد عامر

(شهر لکهنو، هند)

سرزمین هند، با ایران یکی است بین ما، ما توایی در کار نیست
ما به گلبرگی، دو قطره شبنمیم در صفا و یکدلی، مثل همیم
شاعر هندی زبانش پارسی است و ز صفا و عشق، شعر ما غنی است
فیضی و صائب کنار یکدیگر شعر این قند است و آن دیگر شکر
خسرو از هند است و سعدی زین دیار نیست اما، در میان فرقی به کار
تا زبان پارسی پیوند ماست بیگمان، حرف از جدایی ها خطاست
هندو ایران تا ابد پاینده باد هم، زبان پارسی مان زنده باد

پس از استقلال هند در سال ۱۳۲۶ خ، اگرچه صدمات و ضربات جبران‌ناپذیر بر پیکر مسلمانان و فارسی‌گویان وارد شد، ولی با وجود این، زبان و ادب فارسی از حیات و حرکت باز نایستاد.

جواهر لعل نهرو، نخستین نخست‌وزیر عند مستقل، که با تاریخ و فرهنگ ایران آشنایی کامل داشت و شیفته آن بود، درباره نخستین سفرش به ایران گفته بود: «دیدن ایران بزرگترین آرزوی من بود». و در باب پیوند مردمان ایران و هند اظهار داشته بود که: «در میان تمام اقوام و طوایف، قبل از همه و بیشتر از همه، هندیان از فرهنگ ایران متأثر هستند... سرزمین ایران روحش به هندوستان آمده و در عمارت تاج‌محل که نمونه

متعالی هنر این سرزمین است، کالبد و جسمی مناسب برای هویتش یافته است».

نهر و که به زبان و ادب فارسی توجه بسیار نشان می‌داد، در نخستین سفر خود به ایران، در هیجدهم سپتامبر ۱۹۵۹ (۲۷ شهریور ۱۳۳۸)، به هنگام دریافت دکترای افتخاری از دانشگاه تهران در پاسخ به سخنان رئیس دانشگاه مبنی بر گسترش مبادلات فرهنگی و تأسیس کرسی زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های هند گفت: «باید بگویم که من نیز متقابلاً با نظر جناب عالی در مورد مبادلات علمی و فرهنگی کاملاً موافقم و معتقدم که ما باید در هند بیش از پیش به ترویج زبان و ادب سترگ ایران پردازیم. این زبان گرچه بدون هیچ تردید زبان ایرانی است، اما در طی قرون متمادی جزئی از زبان و فرهنگ ماست».

حمایت نهر و از زبان و ادب فارسی تنها به حرف منحصر نگشت. بل او در تأسیس خانه‌های فرهنگ در دهلی نو، بمبئی و حیدرآباد و عقد قرارداد روابط و مبادلات فرهنگی بین ایران و هند در سال ۱۳۳۵ از هر گونه همکاری دریغ نکرد.

افزون بر نهر و، مولانا ابوالکلام آزاد، وزیر آموزش و تحقیقات علمی دولت هند نیز در این دوره در حفظ و تقویت فارسی کوشا بود. مولانا آزاد که همه افکار اسلامی و ادبیش از تأثیر زیبایی‌هایی لفظی و معنوی زبان و ادب فارسی مایه گرفته بود، برای حفظ زبان‌ها و فرهنگ‌ها و سنن باستانی هند، مؤسسات و فرهنگستان‌های بسیار به وجود آورد و برای بسط روابط فرهنگی هند با سایر کشورها «شورای روابط فرهنگی» را تأسیس کرد. وی که یازده سال سمت وزارت آموزش دولت نهر و را داشت، به زبان فارسی کاملاً آشنا بود و ارزش و جایگاه آن را بسیار قدر می‌نهاد. مولانا ابوالکلام آزاد در بنیاد یافتن کرسی‌های زبان و ادب فارسی در دانشگاه‌های هند بخصوص در جامعه ملیه اسلامی در دهلی و مدرّس همکاری نشان داد و در بسط و گسترش روابط فرهنگی با ایران و فعالیت‌های مربوط به ادب و فرهنگ آن با اشتیاق و عنایت تسهیلاتی فراهم ساخت.

انجمن ایران کلکته (Iran Society)

نام اصلی این مرکز فرهنگی در ابتدا «انجمن بزم ایران» بود که در سال ۱۳۲۳ و پیش از استقلال هند دکتر محمد اسحاق و جمعی از پاسداران زبان و ادب فارسی به منظور بسط و گسترش فرهنگ ایران و زبان فارسی بنیاد نهادند. دکتر اسحاق که از فارسی‌دانان

مشهور زمان خود بود، پس از سفرهای متعدد به ایران، بر آن شد که انجمنی جهت بحث و تبادل نظر در باب زبان و ادب فارسی و مسائل فرهنگی بین ایران و هند برپا دارد. پس از تأسیس انجمن و تا زمانی که دکتر محمد اسحاق در قید حیات بود، فعالیت انجمن در ترویج و اشاعه زبان فارسی بسیار چشمگیر و مؤثر می‌نمود. شدت علاقه دکتر اسحاق به فارسی تابدان پایه بود که در وصیتنامه‌اش ۱۲۰۰۰ روپیه برای گسترش زبان و ادبیات فارسی در اختیار دانشگاه کلکته قرار داد و مبلغی را نیز به دانشگاه علیگر اختصاص داد.

در سال ۱۳۳۹ در محله مسلمان‌نشین کلکته، دو نفر از تجار معروف ایرانی در بنگال، یعنی میرزا علی اکبر کاشانی و وی پلادیان ارمنی ساختمانی را خریده و در اختیار انجمن نهادند. در سال بعد ساختمان اصلی انجمن در زمینی به مساحت هزار و پانصد متر شامل دو کتابخانه، یکی بخش کتب چاپ قدیم و یک بخش کتب جدید، و یک تالار سخنرانی افتتاح گردید. از این سال به بعد، انجمن منشأ خدمات و فعالیت‌های مفید در زمینه فرهنگ ایرانی و زبان فارسی گشت و توانست با چاپ کتاب‌ها و نشریات و برگزاری سمینارها و کلاس‌های آموزش فارسی به باروری زبان فارسی و معرفی فرهنگ ایران کمک کند.

انجمن ایران، یک فصلنامه به نام *اندوایرانیکا* (هند و ایران) منتشر می‌کند. این نشریه برای مراکز علمی و تحقیقاتی و دانشگاه‌های کشورهای اروپای و آسیایی و هند ارسال می‌شود. مقالات فصلنامه *هند و ایران* حاوی مسائل و مباحث فلسفی، ادبیات فارسی و هندی است و از ادبیات معاصر ایران و تحولات آن کمترین خبری نیست. انجمن تاکنون ۲۵ کتاب علمی و ادبی و تحقیقی انتشار داده و در تشکیل کلاس‌های آموزش فارسی و برپایی نشست‌های علمی و فرهنگی و بزرگداشت مفاخر فرهنگی و ملی ایران و هند، سابقه درخشانی از خود برجای گذارده است. امروزه ریاست انجمن برعهده آقای هاشم عبدالحلیم رئیس مجلس ایالتی بنگال است. البته فعالیت انجمن در سال‌های اخیر محدود بوده است.

اعضای انجمن که هزینه فعالیت‌های انجمن مانند برگزاری کنفرانس و کلاس آموزش فارسی، چاپ کتاب و نشریه و برپایی محافل و مجالس سخنرانی را می‌پردازند، مجموعه‌یی از مسلمانان، هندوان، سیک‌ها و مسیحی‌ها هستند که همگی از دوستان زبان و ادب فارسی در کلکته به شمار می‌آیند.

در چند سال گذشته برخی از شخصیت‌های فرهنگی ایران از انجمن بازدید کرده و ضمن گفت و گوهایی مقرر کرده‌اند که کلاس‌های فارسی انجمن مجدداً دایر شوند. انجمن در سال ۱۳۷۳ پنجاهمین سال تأسیس خود را در کلکته جشن گرفت و در این نشست معلوم شد که انجمن همچنان در راه بسط و گسترش زبان فارسی و فرهنگ ایران کوشا خواهد بود.

انجمن هند و ایران

این انجمن که تحت ریاست افتخاری رئیس جمهور هند و شاه سابق قرار داشت، در طول فعالیت خود به مثابه انجمن دوستی ایران و هند عمل می‌کرد و در برگزاری کنگره، سمینار و سخنرانی و اعطای جوایز به استادان هندی، دعوت از شخصیت‌های ایرانی و هندی و به طور کلی در تحکیم پیوند دوستی و فرهنگی میان دو کشور مؤثر و کارساز بود. انجمن یک نشریه نیز انتشار می‌داد به نام نشریه هند و ایران، که به اخبار مسافرت مقامات فرهنگی دو کشور، فعالیت‌های انجمن و نیز گزارش‌ها و مقالاتی در باب ادبیات، هنر و تاریخ ایران، توجه نشان می‌داد. این نشریه در دو بخش فارسی و انگلیسی منتشر می‌گردید.

حال به وضعیت فارسی‌آموزی باز می‌گردیم و بررسی می‌کنیم که این وضع چگونه بود؟ در سال ۱۳۴۸ وضعیت کتاب‌های فارسی و متون آموزشی همچنان نابسامان و بی‌بنیاد بود. تهیه کتاب فارسی ناممکن جلوه می‌کرد و کتب قدیمی تدریس می‌شدند. در بنگال در این زمان، دانشجویان و محصلان فارسی‌آموز از فارسی معاصر و تحولات آن بی‌خبر بودند.

در چهارم دی ۱۳۴۸ برابر با ۲۵ دسامبر ۱۹۶۹ به دعوت انجمن هند و ایران، سمیناری درباره «تجدید نظر در تدریس زبان و ادبیات فارسی در هند و تهیه کتاب مناسب برای دانشگاه‌ها» در تالار آزاد بهون دهلی، به ریاست دکتر تاراچند دانشمند معروف هندی و رئیس انجمن هند و ایران برگزار گردید. این مراسم توسط پروفیسور راثو وزیر آموزش و پرورش هند گشایش یافت. پیامی هم از طرف وزیر فرهنگ و هنر ایران به این سمینار عرضه گردید. معاون پیشین وزارت فرهنگ هند، سید حسن استاد کرسی زبان فارسی دانشگاه شهر پتنا، امیرحسن عابدی استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دهلی، شانزده نفر از استادان و رؤسای بخش‌های فارسی دانشگاه‌های علیگره، پتنا،

کلکته، بمبئی، حیدرآباد، مدرس، پتیاله، کشمیر بهاگلپور، احمدنگر، الله آباد، اوجین و پونا، هفت نفر از دانشگاه‌های دهلی نو و جواهر لعل نهرو و شماری از کارکنان وزارت امور خارجه هند و اعضای انجمن هند و ایران، بخش فارسی رادیو دهلی و رایزنی ایران مشکلات تدریس زبان فارسی در دانشگاه‌های مختلف هند را بررسی کردند. در پایان سمینار مقرر گردید که کمیته‌یی متشکل از پروفیسور نذیراحمد، پروفیسور سیدحسن، و دکتر انصاری کنفرانس معلمان زبان فارسی هند و تهیه کتاب مناسب فارسی برای دانشگاه‌ها را تدارک ببیند.

در سال بعد نیز وضعیت تفاوت نکرد، دانشجویان دوره لیسانس همچون گذشته درس فارسی را به عنوان درس اختیاری انتخاب می‌کردند، کتاب حاجی بابای اصفهانی نمونه نثر معاصر فارسی تلقی می‌گردید، تاریخ و صاف و وقایع نعمت خان عالی شیرازی و سه نثر ظهوری تدریس می‌شدند و ادبیات معاصر و عامیانه ایران همچون سه دهه پیش رازی ناگشوده باقی مانده بود. کمیته‌یی که مأمور تهیه کتب درسی فارسی شده بود، همچنان در حال بررسی و تهیه کتب درسی در جامی زد و استادان و دانشجویان هم مرتباً از کمبود متون آموزشی در دوره‌های لیسانس و فوق لیسانس شکوه داشتند.

در سال ۱۳۵۰، کنگره ایران‌شناسان و هندشناسان در دهلی نو برگزار شد. رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر هند به این کنگره پیام‌هایی ارسال داشتند. رؤسای بخش‌های فارسی و نمایندگان دانشگاه‌های کلکته، حیدرآباد، بمبئی، پتنا، الله آباد، علیگره، لکهنو و سایر دانشگاه‌ها و مراکز مختلف هند، اعضای انجمن هند و ایران و روزنامه‌نگاران و معاریف هندی در جلسات کنگره حاضر شدند. در کنگره سی و سه مقاله به زبان انگلیسی و هفت مقاله به زبان فارسی ارائه گردید.

مجله‌های فارسی هند

در حال حاضر، در هند سه مجله به زبان فارسی انتشار می‌یابند: بیاض، تحقیقات فارسی و قند پارسی.

بیاض که از سوی «انجمن استادان فارسی هند» به همت دکتر شریف حسین قاسمی و همکاری دکتر اظهر دهلوی منتشر می‌شود، تاکنون مقالات و آثار ارزشمندی از استادان هندی، بنگلادشی و ایرانی به چاپ رسانده است. بیاض هجدهمین سال انتشار خود را پشت سر گذاشته، و هر سال دو شماره منتشر می‌کند.

مجله تحقیقات فارسی با مساعدت مالی ۵۰۰۰ روپیه وزارت آموزش و پرورش هند و با حمایت و همت بخش فارسی دانشگاه دهلی به چاپ می‌رسد. این مجله نیز با فعالیت و سخت‌کوشی دکتر شریف حسین قاسمی سامان می‌یابد. تحقیقات فارسی در ۵۰۰ نسخه خود آثار استادان زبان و ادب فارسی هند را به اطلاع علاقه‌مندان می‌رساند. سومین مجله فارسی یعنی قند پارسی از سوی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دهلی نو انتشار می‌یابد. در انتشار این نشریه نیز دست همت دکتر شریف حسین قاسمی دیده می‌شود. از قند پارسی تاکنون ۸ شماره به چاپ رسیده است و علاوه بر تحقیقات استادان هندی، اخبار فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، معرفی کتاب و خبرهای مربوط به فعالیت‌های رایزنی فرهنگی در باب زبان و ادب فارسی را در معرض داوری خوانندگان خود قرار می‌دهد.

به غیر از این سه مجله، مجله دیگری در کلکته به نام ایندو ایرانیکا یا هیندو ایران حاوی موضوعاتی درباره روابط ایران و هند و مسائل زبان و فرهنگ ایران و هند منتشر می‌شود که نیمی از مقالات آن به زبان انگلیسی و نیمی به زبان فارسی است.

متون درسی فارسی در دانشگاه‌ها

علیرغم شمار فراوان بخش‌های فارسی در کالج‌ها، دانشگاه‌ها و مدارس دینی و حضور قریب ۵۰۰ استاد فارسی؛ با کمال تأسف باید اعلام کرد که متون درسی فارسی مناسب و سنجیده در اختیار استادان و مدرسان قرار ندارد. با وجود جلسات سالانه «کنگره استادان هندی» و «سمینارهای بازآموزی» و سمینارهای یک روزه و چندروزه مؤسسات فرهنگی ایرانی و هندی، تاکنون هیچ نهاد مشخصی در این زمینه خود را مسؤول شناخته و نسبت به تهیه متون درسی بخش‌های فارسی دانشگاه‌ها کمر همت به میان نسته است.

برای آگاهی از وضعیت متون آموزش فارسی در هند، به مواد آموزشی دانشگاه دهلی توجه می‌کنیم. مشتمل است که سایر دانشگاه‌ها نیز کمابیش چنین وضعی دارند. در بخش فارسی دانشگاه دهلی، از آن جا که کتاب‌های چاپی در دسترس نیستند، استادان و دانشجویان بناچار از کتب و دواوین شاعران فتوکپی تهیه می‌کنند. در سال‌های اول دانشگاه از کتاب ثمین باغچه‌بان به نام زبان فارسی برای غیرفارسی‌زبانان که از سوی بخش فارسی دانشگاه دهلی چاپ شده، استفاده می‌کنند. در سال‌های آخر از کتاب

فارسی و در دوره فوق دیپلم که کتاب مشخصی در دست نیست، از گزینه‌ها و جزوه‌های استادان، متون درسی تدارک دیده می‌شود. در فوق دیپلم معمولاً باب اول گلستان، داستان‌های دل‌انگیز فارسی، پنج غزل از حافظ، ده رباعی از رباعیات خیام، داستان رستم و اسفندیار، عقاب دکتر خانلری، ابیاتی از پروین اعتصامی و چند صفحه از مکتب حافظ را انتخاب می‌کنند و به صورت یک کتاب صحافی کرده، در اختیار دانشجویان قرار می‌دهند.

در دوره لیسانس نیز کَشکولی از اشعار قآنی، عرفی شیرازی، رباعیات خیام، غزلیات حافظ، زندگی من جواهر لعل نهرو و... فتوکپی و به دانشجویان ارائه می‌کنند. در مقطع فوق لیسانس نیز این متون تدریس می‌شوند:

سال اول:

۱. شعر و نثر معاصر: بخش فارسی در این زمینه کتابی تدارک دیده که در آن این مواد آمده‌اند: داستان‌های جدید فارسی، مقاله‌ها، نمایش نامه «ادهم پینه دوز، شیرین کلاه»، ازین دریا از ان در، فارسی شکر است، دیکته، «شب مهتاب» از رهی معیری و چنگ افسون از فریدون توللی.

۲. تاریخ ادبیات ایران قبل از اسلام تا امروز: تاریخ ادبیات ایران از رضازاده شفق، تاریخ ادبیات در ایران از ذبیح‌الله صفا، تاریخ ادبیات فارسی از ادوارد براون.

۳. نثر کلاسیک فارسی: جزوه آئین اکبری، سفرنامه ناصر خسرو، گزیده تاریخ بیهقی، رستم و سهراب، غزلیات نظیری ۶۸ غزل، سه قصیده از خاقانی.

سال دوم:

۱. نظم و نثر کلاسیک: اکبرنامه ابوالفضل، تاریخ جهانگشای جوینی، طبقات ناصری، تاریخ فیروزشاهی ضیاءالدین برنی، وقایع نعمت خان عالی شیرازی تألیف محمدبن حکیم، مثنوی مولانا، گلستان سعدی و...

۲. شعر و نثر معاصر: متن خاص وجود ندارد. هر استاد با توجه به سلیقه و آگاهی خود گزیده‌بی را معرفی می‌کند.

مراکز تدریس زبان و ادب فارسی در دانشگاه‌های هند

تعداد دانشجویان			تعداد استادان
دکتر	فوق لیسانس	لیسانس	
۸	۲۵	۲۷	۱. بخش فارسی دانشگاه دهلی
۱۰	۴۰	۵۰	۲. بخش فارسی دانشگاه جامعه ملیه اسلامیة دهلی.
۲۰	۴۴	۶۰	۳. بخش فارسی دانشگاه جواهر لعل نهرو دهلی.
۴	۱۲	۱۶	۴. بخش فارسی دانشگاه کشمیر، سرینگر
۲	۵	۷	۵. بخش فارسی دانشگاه گرونانک - دیو، پنجاب ایالت پنجاب.
۲	۴	۵	۶. بخش فارسی دانشگاه هندو، شهر بنارس ایالت اترپرادش.
۴	۵	۸	۷. بخش فارسی دانشگاه شهر لکهنو
-	-	۱۰	۸. بخش فارسی دانشگاه احمدآباد، ایالت گجرات.
۲	۵	۵	۹. بخش فارسی دانشگاه بمبئی، ایالت مهاراشترا.
۳	۵	۷	۱۰. بخش فارسی دانشگاه حیدرآباد، ایالت آندراپرادش.
۱	۳	۵	۱۱. بخش فارسی دانشگاه مدراس، ایالت مدراس.
۴	۸	۹	۱۲. بخش فارسی دانشگاه بهاگلپور، ایالت بهار.
۱۲	۱۸	۲۰	۱۳. بخش فارسی دانشگاه شهر پتنا، ایالت بهار.
۹	۱۰	۱۲	۱۴. بخش فارسی دانشگاه کلکته، ایالت بنگال.
۳۰	۳۰۰	۴۰۰	۱۵. بخش فارسی دانشگاه اسلامی علیگره، ایالت پوپی (اتراپرادش).
۴	۱۰	۱۴	۱۶. بخش فارسی دانشگاه بنگلور (کرناتک)، ایالت کرناتک.
			۱۷. بخش فارسی دانشگاه

۱	۱	۵	۱	بھوپال، ایالت مہاراشترا. ۱۸. بخش فارسی دانشگاه کرالا، ایالت کرالا.
۱	۲	۴	۲	۱۹. بخش فارسی دانشگاه راجستان، ایالت راجستان.
۲	۶	۷	۲	۲۰. بخش فارسی دانشگاه بہار، ایالت بہار.
۳	۵	۹	۳	

مراکز تدریس زبان و ادب فارسی در کالج‌های ہند

دکتر	تعداد دانشجویان	لیسانس	تعداد استادان	
-	۵	۱۵	۱	۱. کالج سینت استیفن، دہلی.
-	-	۴۵	۵	۲. کالج ذاکر حسین، دہلی.
-	-	۴	۲	۳. کالج امر سنگھ سرینگر، کشمیر.
-	۲	۸	۳	۴. کالج مولانا آزاد سرینگر، کشمیر.
-	-	۵۰	۲	۵. کالج دخترانہ کرامت حسین مسلم، لکھنؤ.
-	-	۱۱۰	۲	۶. کالج انوار العلوم، حیدرآباد، ایالت آندراپردیش.
-	۵	۱۱	۱	۷. کالج میرزا غالب، گیا، ایالت بہار.
-	۹	۵۰	۲	۸. کالج علامہ اقبال بہار.
-	۴	۱۰	۱	۹. کالج خیرالاسلام، بمبئی.
-	-	-	۱	۱۰. کالج جوادیاء، بنارس.
-	-	۱۲	۱	۱۱. کالج شبلی، آظم گرہ.
-	-	۹	۱	۱۲. کالج پونا، ایالت مہاراشترا.
-	-	۵	۲	۱۳. کالج اورینٹل پنٹا، ایالت بہار.
-	-	۵	۲	۱۴. کالج صفیہ، بھوپال.
-	-	۲۶	۱	۱۵. کالج نظام، حیدرآباد.
-	-	-	۱	۱۶. ممتاز کالج، حیدرآباد.
-	-	۵۰	۱	۱۷. کالج اسلامی بہاگلیور، ایالت بہار.
-	-	۴۰	۱	۱۸. کالج ممتاز لکھنؤ، ایالت اتراپردیش.

-	-	۳	۱	۱۹- کالج کانپور، ایالت اترپردیش.
-	-	-	-	۲۰. کالج نهر، شفقت نگر.
-	-	۵	۱	۲۱. کالج اسلامیة سیوان ایالت بهار.

مدارس علوم دینی که در آنها فارسی تدریس می شود

۱. دارالعلوم ندوہ العلماء، شهر لکهنو، ایالت اترپردیش «یوبی».

۲. دارالعلوم دیوبند، شهر دیوبند، ایالت یوبی.

۳. مدرسه سلطان المدارس، شهر لکهنو.

۴. مدرسه ناظمیه، شهر لکهنو.

۵. مدرسه عالیہ، دهلی.

۶. جامعه الثقلین، دهلی.

۷. مدرسه امام رضا، سرینگر، کشمیر.

۸. مدرسه باب العلم، بدگام، کشمیر.

۹. مدرسه علمیه، کلکته.

۱۰. جامعه دارالسلام، محمدآباد، ایالت تامیل نادو.

۱۱. مدرسه نورالهدی، بمبئی.

۱۲. مدرسه نجفی هاوس، بمبئی.

۱۳. مدرسه امام رضا، حیدرآباد دکن.

۱۴. مدرسه مهدیه، حیدرآباد دکن.

۱۵. مدرسه امام خمینی وطوا، احمدآباد، ایالت گجرات.

۱۶. مدرسه سلیمانیه، شهر پتنا، ایالت بهار.

۱۷. مدرسه ناصریه، جونپور، یوبی.

۱۸. مدرسه باب العلم، شهر مبارک پور، یوبی.

۱۹. مدرسه جعفریه، مرادآباد، یوبی.

مراکز غیر دانشگاهی که در آنها فارسی تدریس می شود

۱. مؤسسه ابوالکلام آزاد.

۲. مؤسسه آموزش زبان فارسی (وابسته به دانشجویان ایرانی).

۳. انجمن ایران، کلکته.

معروف‌ترین استادان زبان و ادبیات فارسی در هند

۱. دکتر عبدالودود اظهر دهلوی، دانشگاه جواهر لعل نهرو، دهلی نو.
۲. دکتر سید امیرحسین عابدی، دانشگاه دهلی.
۳. دکتر محمد اسلم خان، رئیس گروه زبان فارسی، دهلی.
۴. دکتر نذیر احمد، دانشگاه اسلامی شهر علیگره، یوپی.
۵. دکتر خان محمد عاطف، دانشگاه لکهنو، ایالت یوپی.
۶. دکتر نبی هادی رضوی، دانشگاه علیگره.
۷. دکتر خانم قمر غفار، دانشگاه جامعه ملیه اسلامی، دهلی.
۸. دکتر شمس‌الدین، دانشگاه کشمیر.
۹. دکتر غلام مجتبی انصاری، دانشگاه بهار.
۱۰. دکتر جگدیش ناراین کول، دانشگاه راجستان.

انجمن استادان زبان و ادب فارسی در هند

این انجمن که ۲۲ سال پیش در ۱۳۵۶ با تلاش‌های دکتر نورالحسن انصاری و حمایت استادان دانشگاه‌های هند چهره بست، یکی از نهادهای مهم و مؤثر در گسترش و تقویت فارسی است. انجمن دارای دبیرخانه و مجله بوده و رسمیت آن از سوی «کمیسیون اداره دانشگاه‌ها» تأیید شده است. مجله استادان فارسی هند، بیاض، در مقام ارگان انجمن، علاوه بر انتشار مقالات ارزشمند فارسی استادان هندی، اخبار فعالیت‌ها و اقدامات انجمن را نیز گزارش می‌دهد. انجمن استادان که تشکلی صنفی و تخصصی به شمار می‌آید اهداف خود را حول سه موضوع تعیین کرده است که عبارتند از:

۱. زبان و ادب فارسی در هند،
 ۲. وضعیت زبان و ادب فارسی در جهان،
 ۳. بررسی شیوه‌ها و مسائل و مشکلات فارسی در دانشگاه‌ها.
- در حال حاضر آقایان دکتر اظهر دهلوی دبیرکل و دکتر شریف حسین قاسمی دبیر آن هستند.

دوره‌های بازآموزی استادان

این دوره‌ها از سال ۱۳۴۸ تاکنون به طور تقریباً مرتب (از سال ۱۳۶۲ هر سال و به طور

منظم و برنامه‌ریزی شده) برگزار می‌شوند.

ششمین سمینار بازآموزی

ششمین سمینار بازآموزی اساتید زبان فارسی هند در دهلی برگزار گردید و به مدت ۱۵ روز ادامه یافت. دکتر مهدی ناصح استاد دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد در این دوره به تدریس زبان فارسی، آیین نگارش، روش تحقیق و مرجع‌شناسی پرداخت.

هفتمین سمینار بازآموزی

در این سمینار که با حضور عده‌کثیری از استادان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه‌های هند برگزار شد، پروفیسور نبی هادی رئیس بخش فارسی دانشگاه علیگره، پروفیسور عباسی رئیس جلسه و رئیس انجمن فارسی هند، دکتر عباس ماهیار و دکتر سعید واعظ جزو سخنرانان و مدرسان بودند.

هشتمین سمینار بازآموزی

هشتمین سمینار بازآموزی استادان زبان فارسی هند به مدت دو هفته در محل خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در دهلی نو برپا گشت.

سمینار بازآموزی استادان هندی در تهران

در این دوره آموزشی که به مدت یک ماه در تهران برگزار گردید، حدود ۷۰ نفر از استادان هندی از سراسر هند شرکت داشتند. استادان هندی طی این مدت با شیوه‌های مختلف تدریس فارسی، ادبیات انقلاب اسلامی، مفاخر فرهنگی ایران اسلامی و مراکز فرهنگی و دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران آشنا شدند.

ایالت بنگال در هند

غیاث‌الدین اعظم شاه ابن اسکندر پادشاه بنگال در هند، پادشاهی ادب‌پرور و شعر دوست بود. حافظ شیرازی را به آن دیار دعوت کرد و هرچند که حافظ موفق به این سفر نشد، لیکن در غزلی بدان سفر اشاره کرده است:

ساقی حدیث سرو و گل و لاله می‌رود وین بحث با ثلاثه غساله می‌رود
شکر شکن شوند همه طوطیان هند زین قند پارسی که به بنگاله می‌رود

اکنون برای تتمیم فایده شعری از مرحوم رشید یاسمی نقل می‌شود:
ایران و هند مسکن یک دودمان بُدند باشد گواه من کتب باستان هند
یک‌دین و یک‌تمدن و یک فرهنگ داشتند هم مردمان ایران هم مردمان هند
جمشید ما که بود؟ یمای بزرگ هند گر شاسپ‌کیست؟ نهمتن هفت خوان هند
دارا گرفت سند ولیکن کمی گذاشت فرقی میان کشور خویش و میان هند
نوشیروان، فریفته علم بیدپای بهرام گور، شیفته لولیان هند

